

Warszawa, 8 stycznia 2013 r.

RPO-714335-VII-720.5/12/WS

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji
Zakładu Karnego w Czarnem
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 17 – 19 października 2012 r. do Zakładu Karnego w Czarnem (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Karolina Goral, Małgorzata Molak (pedagodzy resocjalizacyjni), Przemysław Kazimirski i Wojciech Sadownik (prawnicy).

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania jednostki, przedstawionych przez mjr Wojciecha Brzozowskiego – dyrektora Zakładu Karnego w Czarnem;
- oglądzie terenu jednostki, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, cel zabezpieczających, cel przejściowych, cel izolacyjnych, izb chorych, ambulatorium, łaźni, świetlic, kantyny, kaplicy, biblioteki, ośrodka sportowego i pól spacerowych, Centrum Kształcenia Ustawicznego, szpitala;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmów ze skazanymi, tymczasowo aresztowanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Zakładu;
- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi, w szczególności z niepełnosprawnymi fizycznie, w podeszłym wieku oraz tymi, wobec których stosowano środki przymusu bezpośredniego.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto laserowego dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi Zakładu i jego zastępcy oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: porządek wewnętrzny jednostki, notatki służbowe z poszczególnych działów zawierające informacje o jednostce penitencjarnej oraz prowadzonych działaniach; wybrane notatki służbowe z zastosowania środków przymusu bezpośredniego w 2012 r.; sprawozdanie z analizy skarg za rok 2011 oraz okres od stycznia do września 2012 r., notatkę służbową na temat postępowań sądowych prowadzonych przeciwko jednostce, wniesionych z powództwa osób pozbawionych wolności; notatkę urzędową z kontroli przeprowadzonej 22 lutego 2011 r. przez Państwową Inspekcję Pracy Okręgowego Inspektoratu Pracy w Gdańsku Oddział w Słupsku, sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej 27 września 2011 r. przez sędziego

penitencjarnego Wojskowego Sądu Garnizonowego w Gdyni; protokoły kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Człuchowie z dnia 10, 23 lutego, 13 kwietnia, 1 sierpnia, 5 września, 10 października, 11 lipca 2011 r., 13 stycznia, 5, 7 i 22 lutego oraz 12 kwietnia 2012 r. Przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji zapoznał się ponadto z wybranymi nagraniami z monitoringu ze stosowania środków przymusu bezpośredniego.

2. Legalność osadzenia w placówce

Zakład Karny w Czarnem jest zakładem typu zamkniętego dla mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy z oddziałami aresztu śledczego oraz zakładu karnego typu zamkniętego i półotwartego dla recydywistów. Do jednostki mogą ponadto trafić skazani skierowani do oddziału terapeutycznego dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, kobiety i mężczyźni podlegający leczeniu szpitalnemu, tymczasowo aresztowani i skazani chorzy na cukrzycę insulinozależną, wymagający całodobowej opieki lekarskiej, a także poruszający się na wózku inwalidzkim.

Pojemność Zakładu wynosi 1434 miejsca, natomiast w oddziale terapeutycznym dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, przebywać może 66 skazanych. Zakład Opieki Zdrowotnej posiada 59 miejsc. Według stanu na dzień 17 października 2012 r., w jednostce ewidencyjnie przebywało 1488 osadzonych osób w tym: 1456 skazanych, 15 ukaranych i 17 tymczasowo aresztowanych.

Osoby skazane w dniu wizytacji odbywały kary w trzech systemach: programowego oddziaływania (505 osadzonych), terapeutycznym (52) i zwykłym (914). W czasie wizytacji przedstawiciele Mechanizmu nie stwierdzili wspólnego osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych.

3. Personel

W dziale penitencjarnym w czasie wizytacji zatrudnione były 43 osoby, 41 legitymowało się wyższym wykształceniem, 1 wykształceniem policealnym i pracownik cywilny wykształceniem wyższym zawodowym. Zgodnie z

informacjami przekazanych przez dział kadr, funkcjonariusze kierowani są przede wszystkim na szkolenia z zakresu działań ochronnych, specjalistyczne kursy dla wychowawców, treningi zastępowania agresji oraz poznają podstawowe zabiegi restytucyjne. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji powyższą ofertę szkoleniową należałoby poszerzyć o zagadnienia z zakresu praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem praw osób pozbawionych wolności (więcej na ten temat w punkcie 4).

4. Warunki bytowe

Zakład Karny w Czarnem składa się z 14 budynków mieszkalnych (pawilony A, B, C, D, E, H, K, L, M, N, O, P), 2 pawilonów szpitalnych (F i G) oraz części administracyjno - gospodarczej, dla której przeznaczono 40 budynków.

Wprawdzie w miarę posiadanych środków finansowych realizowane są w placówce remonty i konserwacja cel mieszkalnych, nie są one wystarczające. W pawilonie A, z uwagi na przemarzanie pokrycia dachów, występuje zawilgocenie ścian i sufitów. Ponadto, większość pawilonów, z wyjątkiem C i K, wymaga docieplenia, wykonania nowej elewacji, wymiany stolarki okiennej, instalacji c.o. oraz wodno – kanalizacyjnej i elektrycznej. Z informacji dyrektora wynika, że budżet Zakładu jest niewystarczający do wyremontowania wymagających modernizacji budynków. Ogólna liczba cel mieszkalnych wynosi 319, w tym większość stanowią cele 3 i 4 osobowe (99 i 79). W Zakładzie jest 26 cel 9 osobowych.

We wszystkich celach kąpiki sanitarne są trwale oddzielone i wyposażone w odrębną wentylację. Jednakże stan dużej części tych pomieszczeń był zły i wynikał z zawilgocenia oraz zagrzybienia ścian i sufitów, co prowadzi do łuszczenia się farby. Ciepła woda nie jest dostępna w celach mieszkalnych pawilonów A i P.

W skład umeblowania cel mieszkalnych wchodzi 1 lub 2-piętrowe łóżka, stoły, szafki i taborety. Łóżka (wyższe kondygnacje) miały zabezpieczenia przez wypadnięciem i drabinki jedynie w pawilonie K. W ocenie przedstawicieli KMP, ich brak może przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły

informacji o takich schorzeniach, jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego sprzętów lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe.

Wizytujący nie stwierdzili braków w wyposażeniu cel, w tym w przedmioty służące do utrzymania czystości w celi (miski, lustra, szczotki, zmiotki, śmietniczki itp.). Ich uwagę zwrócił jednak fakt, że sprzęt kwaterunkowy nosił ślady długotrwałego użytkowania. W związku z powyższym Mechanizm zaleca przegląd wyposażenia cel i wyeliminowanie mebli nienadających się do dalszego użytkowania. Ponadto, osadzeni w celi w pawilonie C2 zgłosili, że czekali 2 tygodnie od zgłoszenia na naprawę zepsutej deski sedesowej. W ocenie KMP tak długa zwłoka nie ma uzasadnienia i nie powinna mieć miejsca.

Oświetlenie światłem naturalnym i sztucznym było wystarczające do czytania i pisania. Zainstalowane w celach gniazda elektryczne umożliwiały osadzonym korzystanie ze sprzętu RTV oraz grzałek i czajników.

W trakcie wizytacji brak było przypadków zakwaterowania na powierzchni mniejszej niż 3 m² na jednego osadzonego. Zaznaczyć jednak należy, że spośród 13 cel oddziału terapeutycznego, 2 cele są przeznaczone dla 8 osób. Rozmieszczenie osadzonych w tak dużych celach stanowi poważny mankament zważywszy na specyfikę oddziału. Wieloosobowe cele potęgują bowiem powstawanie napięć pomiędzy osadzonymi i niweczą efekty pracy terapeutycznej. W opinii Mechanizmu jedynie małe, najwyżej trzyosobowe cele, zagwarantować mogą prawidłowy przebieg procesów terapeutycznych.

W Zakładzie jedna z cel przystosowana jest dla osób niepełnosprawnych. Posiada większy, w porównaniu z innymi celami, kącik sanitarny wraz z natryskiem. Dla potrzeb osób posiadających trudność w poruszaniu się we wszystkich łazniach jedno stanowisko kąpielowe wyposażone jest w uchwyty.

Warunki bytowe we wszystkich łazniach należy określić jako dobre. Kąpiący się korzystają z wyodrębnionych stanowisk prysznicowych. Ponadto,

w pawilonach szpitalnych do dyspozycji osadzonych są krzesła z przeznaczeniem do korzystania pod natryskiem.

Według relacji osadzonych i funkcjonariuszy Służby Więziennej kąpiele odbywają się raz w tygodniu, zgodnie z normami krajowymi. Warto zatem podkreślić, że zgodnie z Europejskimi Regułami Więziennymi (zalecenie Rec [2006]2 przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 11 stycznia 2006 r.) *każdy więzień powinien mieć prawo wykapać się lub wziąć prysznic jeśli to możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny.* Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba [Sekcja I], skargi nr 42525/07 i 60800/08). Krajowy Mechanizm Prewencji także stoi na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego, w ocenie Mechanizmu, władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych mężczyzn.

Kuchnia zakładowa zapewnia osadzonym otrzymywanie posiłków zgodnych z wymogami dietetycznymi i religijnymi.

Pola spacerowe były wyposażone w ławeczki. Osadzeni z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP nie zgłaszali zastrzeżeń co do warunków, w jakich realizowane są spacer.

W Zakładzie funkcjonuje kantyna, w której skazani posiadający środki finansowe, mogą dokonywać trzy razy w miesiącu zakupów artykułów żywnościowych, tytoniowych i przemysłowych, dopuszczonych do sprzedaży w Zakładzie. Kantyna zapewnia duży wybór produktów (głównie artykuły spożywcze i chemiczno – kosmetyczne), których ceny nie odbiegają od rynkowych. Osadzeni żalili się na brak gazet i krzyżówek. Choć na potrzeby osadzonych jednostka kupuje prasę codzienną, a każdy osadzony może na własny koszt zaprenumerować dowolny tytuł, Mechanizm zaleca rozważenie poszerzenia oferty kantyny o prasę (nie tylko ogólnokrajowych dzienników) czy krzyżówki, bez konieczności ich prenumeraty. Osadzeni nie powinni być zmuszani do zakupu np. rocznej prenumeraty danego periodyku, chcąc faktycznie przeczytać tylko jeden egzemplarz. Ponadto, osadzeni wskazywali, że przy kantynie nie ma zamieszczonego wykazu dostępnych produktów wraz z cenami. Przedstawiciele KMP podczas oglądu przedmiotowych pomieszczeń potwierdzili doniesienie skazanych. Wprowadzie zgodnie z wypowiedzią dyrektora Zakładu, powyższe informacje emitowane są w wewnętrznej telewizji, jednak Mechanizm zaleca aby odpowiedni spis produktów dostępnych w kantynie łącznie z cenami wywieszony był w miejscu dostępnym dla osadzonych (np. przy kantynie lub w oddziałach).

Więźniowie mają możliwość otrzymywania paczek z żywnością za pośrednictwem kantyny. W tym celu osoby bliskie wypełniają odpowiedni formularz, który wraz z załączonym dowodem wpłaty stanowi podstawę wydania produktów osadzonemu. Wzór formularza oraz wykaz produktów zamieszczone są na stronie internetowej jednostki.

Osadzeni mogą używać wyrobów tytoniowych w celach dla osób palących oraz w wyznaczonych do tego miejscach. Przedstawiciele Mechanizmu nie odebrali uwag od osadzonych niepalących, dotyczących ich narażenia na szkodliwe używanie wyrobów tytoniowych przez inne osoby.

5. Traktowanie

Zarówno osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy na osobności, jak i podczas wizytacji cel, oceniali na ogół dobrze sposób traktowania przez

funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Jednakże niektórzy osadzeni wskazywali, że oddziałowi zwracają się do nich per „Ty”. Krajowy Mechanizm zaleca w związku z tym, aby funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegali w praktyce stosowania grzecznościowej formy „Pan”.

Poza tym więźniowie z pawilonu C zgłaszali, że podczas przeszukań cel niszczona jest ich własność. Sytuacja taka nie może mieć miejsca. W związku z czym Mechanizm zaleca dyrektorowi Zakładu wyjaśnienie powyższej kwestii.

Ponadto, przedstawiciele Mechanizmu odebrali niepokojące sygnały związane z osadzonymi należącymi do podkultury więziennej, tzw. „grypsujących”. W jednej rozmowie osadzony poskarżył się, że został usunięty z zatrudnienia z uwagi na grypsujących pracujących w tym samym miejscu. Inny podniósł, że po wystąpieniu konfliktu z grypsującymi w szkole, został usunięty zamiast członka podkultury. Wyjaśniając przywołane sytuację dyrektor Zakładu poinformował, że sam fakt pozostawania poza grupą grypsujących nigdy nie stanowi podstawy usunięcia z zatrudnienia bądź szkoły. Wszelkie przesunięcia związane są z potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa osadzonym w przypadku wystąpienia konfliktu.

W 2011 r. do rozpatrzenia przyjęto 449 skarg w sprawach osadzonych. Zawierały głównie zarzuty dotyczące złego traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (147), opieki zdrowotnej (106) i złych warunków bytowych (102). Spośród rozpatrzonych w 2011 r. spraw, 3 zostały uznane za zasadne (2 dotyczyły postępowania z paczkami, 1 dostępu do innych aktów prawnych i literatury prawniczej). W 2012 roku do dnia wizytacji ze skargami wystąpiło 449 osadzonych; dotyczyły one przede wszystkim pracy funkcjonariuszy Służby Więziennej (129) i leczenia (84). Spośród nich 2 zostały uznane przez Służbę Więzienną za zasadne, jedna dotycząca odesłania paczki do nadawcy (w wyniku czego funkcjonariusz Służby Więziennej odpowiedzialny za pomyłkę, przekazem pocztowym przesłał nadawcy kwotę adekwatną do wartości produktów znajdujących się w paczce), druga zaś zapewnienia zalecanej fizykoterapii.

Biorąc pod uwagę liczbę skarg dotyczących traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, Mechanizm zaleca przeprowadzenie zajęć z

funkcjonariuszami i pracownikami mającymi codzienny, bezpośredni kontakt z osadzonymi, w celu wyposażenia ich w umiejętności przyjmowania krytyki bez szkody dla trudnych w kontakcie osób. KMP uznaje, że właściwe przeszkolenie funkcjonariuszy bezpośrednio pracujących z osobami pozbawionymi wolności zmniejsza prawdopodobieństwo wystąpienia złego traktowania.

Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego) wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

W 2012 r. do dnia 17 października z powództwa osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, przeciwko Zakładowi, toczyło się 284 przedmiotowych postępowań (114 spraw w toku, sprawy nie zakończone prawomocnie z lat ubiegłych 89, sprawy zakończone z lat ubiegłych i 2012 r. 27 i nowe sprawy 54). W większości spraw przedmiotem sporu były niewłaściwe warunki bytowe i przebywanie w przeludnionych celach mieszkalnych. Żądane kwoty pieniężne w pozwach wynosiły od 1 000 zł do 280 000 zł. W 2011 r. sądy zasądziły od Zakładu odszkodowania lub zadośćuczynienia na łączną kwotę 9400 zł.

W 2011 r. w Zakładzie środki przymusu bezpośredniego stosowane były 31 razy. W tym siłę fizyczną wykorzystano w 31 przypadkach, cele zabezpieczającą w 21, kajdanki – 18, pas obezwładniający - 8. W roku bieżącym do dnia 17 października w Zakładzie środki przymusu bezpośredniego stosowano w 9 przypadkach, i była to siła fizyczna 9 razy, cela zabezpieczająca - 5, kajdanki - 4 i pas obezwładniający – 1. KMP zapoznał się z 4 nagraniami z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, w tym wykonanych kamerą ręczną, analiza nie wykazała naruszeń praw osadzonych.

Z zebranej dokumentacji wynika, że w 2011 r. w Zakładzie miało miejsce 66 wypadków nadzwyczajnych: 30 przypadków ujawnienia na terenie jednostki organizacyjnej przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego, 26 bójek lub pobić,

3 zgony osadzonego inne niż samobójstwo, 2 napaści na funkcjonariusza lub pracownika w trakcie wykonywanych czynności służbowych, 1 przypadek znęcania się nad osadzonym, 1 popełnienie przez funkcjonariusza lub pracownika czynu posiadającego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu i 3 przypadki uznane przez dyrektora za zdarzenia nadzwyczajne. W roku 2012, do dnia wizytacji, odnotowano 62 zdarzenia nadzwyczajne: 37 przypadków ujawnienia na terenie jednostki organizacyjnej przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego, 14 bójek lub pobić, 5 zgonów osadzonego inne niż samobójstwo, 2 przypadki uznane przez dyrektora za zdarzenia nadzwyczajne, 3 napaści na funkcjonariusza lub pracownik w trakcie wykonywania czynności służbowych i 1 samowolne oddalenie się osoby pozbawionej wolności w trakcie pobytu poza terenem jednostki organizacyjnej w systemie bez konwojenta. Prowadzone czynności wyjaśniające w kwestii zgonów wykazały, że nastąpiły one z przyczyn naturalnych, bez udziału osób trzecich.

6. Dyscyplinowanie

Z informacji uzyskanej z działu ochrony wynika, że w 2012 r. do dnia wizytacji najsurowszą karę dyscyplinarną - osadzenia w celi izolacyjnej wykonano 182 razy. Czas trwania tego środka dyscyplinarnego wynosił 28 dni w 1 przypadku, 14 dni w 136, 10 dni w 4 przypadkach i 7 dni w 41.

W tym samym okresie nagrodę w postaci zezwolenia na widzenie poza terenem Zakładu (art. 138 § 1 pkt 7 kkw), przyznano 43 razy (widzenia 6 godzinne), a zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru (art. 138 § 1 pkt 8 kkw) 46 razy (przepustki 5 dniowe).

Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, nie zgłaszali zastrzeżeń do wymierzonych im kar dyscyplinarnych.

7. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest porządek wewnętrzny Zakładu Karnego w Czarnem, którego tekst dostępny był w każdej z wizytowanych cel mieszkalnych. Treść przywołanego dokumentu jest

sformułowana w sposób jasny, zrozumiały dla przeciętnego odbiorcy. Jednostka dysponowała także tłumaczeniami na język niemiecki, angielski i rosyjski porządku wewnętrznego oraz rozporządzeń z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania. Jednakże przebywający w placówce obywatele Wietnamu i Litwy skarżyli się na brak materiałów w zrozumiałych przez nich językach. W związku z powyższym KMP zaleca pozyskanie odpowiednich materiałów informacyjnych w innych wersjach językowych.

Wśród osadzonych nie jest upowszechniana wiedza na temat rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i ich skutków dla osób pozbawionych wolności. KMP podkreśla, iż powyższa działalność edukacyjna powinna stanowić jeden z podstawowych elementów pracy penitencjarnej, służącej m.in. kształtowaniu świadomości oraz zapewnianiu skazanym i osadzonym dostępu do elementarnej informacji w zakresie ich sytuacji prawnej. Żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych. W ocenie Mechanizmu, informowanie o orzecznictwie wskazanych wyżej Trybunałów, mogłoby odbywać się za pomocą audycji emitowanej w radiowęźle, bądź za pomocą funkcjonującej w placówce wewnętrznej telewizji.

W Zakładzie informacja co do sposobu rozpatrzenia prośby umieszczana jest na korytarzu (numer prośby i sposób rozpatrzenia). W świetle § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 151, poz. 1467 ze zm.) organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby jest obowiązany zawiadomić pisemnie wnoszącego wniosek, skargę lub prośbę o sposobie ich załatwienia. Nie można uznać, iż przyjęty w placówce sposób realizuje wskazany w przytoczonym przepisie obowiązek. W związku z powyższym Mechanizm zaleca aby więźniowie otrzymywali pisemną odpowiedź na swoje prośby lub wnioski wraz z

uzasadnieniem, chyba, że zachodzi wyjątek od tej zasady, określony w § 9 ust. 2 ww. rozporządzenia.

Na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszono są różne przydatne informacje dla osadzonych, m.in. adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych we wszystkie dni tygodnia w określonych w porządku wewnętrznym godzinach.

Widzenia w Zakładzie odbywają się w soboty, niedziele oraz w pierwszy dzień świąt Bożego Narodzenia w godz. 8.00-16.00. Widzenia realizowane są w odpowiednich warunkach zarówno dla osób odwiedzających, jak i przyjmujących wizyty. Sale widzeń przeznaczone dla osób nie mających nałożonych ograniczeń w bezpośrednim kontakcie z osobami odwiedzającymi są wyposażone w stoliki i krzesła ustawione w sposób zapewniający pewną intymność rozmów. Do dyspozycji odwiedzających przeznaczono toaletę. Zorganizowano również kąci zabaw dla dzieci. W Zakładzie funkcjonuje odrębne pomieszczenie do udzielania nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 kkw, czyli widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej.

Żaden z osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy, nie zgłaszał skarg związanych z widzeniami.

Osoby tymczasowo aresztowane skarżyły się na całkowity zakaz jakichkolwiek rozmów telefonicznych z adwokatami.

KMP przypomina, że całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Rekomendacji Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

Zgodnie z art. 215 § 1 kkw tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu

prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna (zob. Zbigniew Hołda w: Kodeks karny wykonawczy-Komentarz, Arche Gdańsk 2007 r.). Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217 c kkw nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 kkw. Również Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W Zakładzie istnieją 2 pawilony szpitalne (F i G). Trafiają tu kobiety i mężczyźni podlegający leczeniu szpitalnemu, tymczasowo aresztowani i skazani chorzy na cukrzycę insulinozależną, wymagający całodobowej opieki lekarskiej, a także poruszający się na wózku inwalidzkim. W tych pawilonach zorganizowane są m.in. pracownia fizykoterapii, gastrokopii, USG, RTG, laboratorium.

W jednostce lekarze świadczą usługi na podstawie kontraktów, w tym: lekarz specjalista chorób wewnętrznych, specjalista chirurg, radiolog, dermatolog – wenerolog, okulista, specjalista chorób wewnętrznych (gastroskopia), specjalista radiolog (USG), specjalista ortopedii i traumatologii, diabetolog, kardiolog, specjalista chorób zakaźnych, pulmonolog, urolog, a także na częstkach etatów: 2 psychiatrów, stomatolog, neurolog, laryngolog, specjalista chorób wewnętrznych. Ponadto w Zakładzie Opieki Zdrowotnej Zakładu służbę pełni 4 funkcjonariuszy Służby Więziennej: specjalista medycyny rodzinnej i chorób wewnętrznych, lekarz medycyny, specjalista ginekolog, specjalista chorób wewnętrznych. W skład średniego personelu medycznego wchodzi 22 osoby.

Poza szpitalem, w każdym oddziale utworzone jest ambulatorium, w którym realizowane są, raz w tygodniu, planowe wizyty.

W razie potrzeby konsultacje oraz badania specjalistyczne realizowane są w placówkach publicznej i niepublicznej służby zdrowia.

Większość osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłaszała uwag dotyczących opieki medycznej, wręcz bardzo dobrze ją oceniła. W przypadku kilku uwag krytycznych więźniowie kwestionowali zalecone przez lekarza leczenie (maści dermatologiczne).

W opinii personelu medycznego wskazane byłoby wyposażyć placówkę w zestawy reanimacyjne AED. W związku z powyższym Mechanizm zaleca rozważenie zakupu wskazanych zestawów.

10. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

W Zakładzie wykorzystywane są tradycyjne formy działalności kulturalno-oświatowej, takie jak wypożyczanie książek, nadawanie audycji przez radiowęzeł, oglądanie programu telewizyjnego i filmów video, czytanie prasy. Większość cel mieszkalnych wyposażonych jest za zgodą Dyrektora Zakładu w telewizory, odtwarzacze DVD, inny sprzęt audio. W przypadku cel mieszkalnych w których osadzeni nie posiadają własnych odbiorników telewizyjnych zapewniany jest telewizor będący własnością Zakładu. Ponadto, osadzeni mogą posiadać w celach mieszkalnych 2 odbiorniki telewizyjne z zastrzeżeniem, że jeden przeznaczony jest do gier telewizyjnych.

W każdym oddziale istnieje siłownia, z której osadzeni, po uzyskaniu stosownego zaświadczenia lekarskiego, mogą korzystać 2 razy w tygodniu. Ponadto, placówka dysponuje także boiskami przy pawilonie C, K oraz obiektem sportowym (z którego korzystają wszyscy pozbawieni wolności, poza pawilonami C i L). Zajęcia sportowe realizowane są zgodnie z grafikiem. Boiska i obiekt są przystosowane do następujących dyscyplin sportowych: piłka nożna, piłka siatkowa, koszykówka, siatkówka i piłka nożna plażowa, biegi, siłownia, badminton, siatkonoga. W ciągu tygodnia skazani mogą wychodzić 2 razy na zajęcia sportowe, po 2 godziny. Skazani z pawilonów szpitalnych mogą wychodzić 3 razy w tygodniu. Więźniowie zatrudnieni

mogą korzystać z dodatkowych zajęć w soboty. Poza tymi wyjściami dodatkowo osadzeni mogą wychodzić na organizowane w obiekcie sportowym zawody. Udziałem w tych zajęciach objęci są także tymczasowo aresztowani.

Dotychczas organizowane były zawody siłaczy, siatkówki i piłki nożnej plażowej oraz tenisa stołowego emerytowani funkcjonariusze Służby Więziennej kontra skazani. Rozgrywki odbywają się na szczepku Zakładu, a potem wszystkich jednostek z okręgu koszalińskiego.

W jednostce organizowane są spotkania rodzinne z okazji Dnia Dziecka, Dnia Matki dla skazanych i ich rodzin. Co więcej w Zakładzie odbywają się spotkania ze znanymi sportowcami (np. Dariusz Michalczewski, Mariusz Pudzianowski), imprezy sportowe, historyczne dla dzieci pracowników Stowarzyszenia „Szansa”, szkół wiejskich itp., mikołajki dla dzieci z domu dziecka, imprezy dla dzieci z Ośrodka Szkolno - Wychowawczego w Szczecinku.

W skład biblioteki zakładowej wchodzi biblioteka centralna oraz 14 punktów bibliotecznych zlokalizowanych na oddziałach mieszkalnych. Księgozbiór liczy ponad 16 tys. woluminów.

Krajowy Mechanizm Prewencji wysoko ocenia starania jednostki o zapewnienie osadzonym możliwie różnorodnych i interesujących form spędzania wolnego czasu. Działalność kulturowo-oświatowa i sportowa stanowi bowiem nie tylko sposób minimalizowania negatywnych zjawisk związanych z izolacją więzienną, ale również stymuluje readaptację społeczną osadzonych. Europejski Komitet ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu w raporcie CPT/(2011)20 wskazał, że skazani i tymczasowo aresztowani powinni spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowani w celowe zajęcia o różnym charakterze. W wizytowanej placówce podjęte działania w znacznej mierze realizują ww. zalecenie.

Większość osadzonych nie zgłaszała uwag w odniesieniu do zajęć kulturalno-oświatowych. Pojedyncze skargi dotyczyły problemów z dostępem do biblioteki centralnej lub zgromadzonych w niej książek.

11. Prawo do praktyk religijnych

W jednostce znajduje się kaplica pod wezwaniem Dobrego Pasterza. Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki, który odprawia msze w soboty i niedziele, a dla tymczasowo aresztowanych w poniedziałek. Kapelan organizuje także spotkania skazanych z rodzinami z okazji Świąt Wielkanocy i Bożego Narodzenia oraz prowadzi lektorat z języka niemieckiego. Na terenie Zakładu działalność swoją prowadzą przedstawiciele Kościoła Zielonoświątkowego, Ewangelicznego Związku Braterskiego, Świeckiego Ruchu Misyjnego Epifania, Instytutu Świętego Brata Alberta, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego.

Większość rozmówców Mechanizmu nie zgłaszała uwag odnośnie realizowania ich prawa do praktyk religijnych. Jednakże KMP odebrało też niepokojące sygnały od osadzonego z pawilonu C2, wskazującego, że dwa razy zgłosił chęć uczestnictwa we mszy, ale nie został na nią doprowadzony, bez podania przyczyny. Poza tym więźniowie z pawilonu B, którzy rozmawiali z przedstawicielami KMP, informowali, że muszą czekać od 2 do 3 tygodni na doprowadzenie do kaplicy. Należy podkreślić, że zgodnie z art. 106 § 1 kk skazany ma prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych oraz bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładzie karnym w dni świąteczne i słuchania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, a także do posiadania niezbędnych w tym celu książek, pism i przedmiotów. Przywołane sytuacje stanowią wyraźne naruszenie praw osadzonych i muszą zostać wyeliminowane.

12. Zatrudnienie i nauczanie

W jednostce funkcjonuje Centrum Kształcenia Ustawicznego, w ramach którego prowadzone jest technikum i liceum ogólnokształcące. Skazani mogą się także przyuczać m.in. do zawodu fryzjera, kucharza, malarza. W 2012 r. roku przeprowadzono kursy zawodowe finansowane z funduszu postpenitencjarnego (6 edycji, 114 absolwentów), oraz finansowane z Programu Operacyjnego Kapitał

Ludzki kursy: brukarz (56 absolwentów), glazurnik (27), dekarz (42), malarz (29).

Na dzień 17 października 2012 r. w jednostce zatrudnionych nieodpłatnie było 96 osadzonych, z czego na rzecz administracji publicznej pracowało 29, a Zakładu 67. Odpłatnie pracowało na rzecz jednostki 130 osadzonych. Ponadto, w jednostce funkcjonują 3 przedsiębiorstwa zatrudniające w sumie 172 skazanych.

Pracujący osadzeni nie zgłosili przedstawicielom KMP skarg dotyczących zatrudnienia.

13. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

- I. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Czarnem:
 1. zapewnienie aby funkcjonariusze Służby Więziennej przestrzegali stosowania grzecznościowej formy „Pan”;
 2. zapewnienie więźniom możliwości wykonywania praktyk religijnych;
 3. zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia prośby;
 4. przeprowadzenie wnikliwego postępowania dotyczącego niszczenia rzeczy prywatnych osadzonych podczas kontroli cel;
 5. poszerzenie oferty szkoleniowej funkcjonariuszy Służby Więziennej o zagadnienia z zakresu praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem praw osób pozbawionych wolności;
 6. przeprowadzenie remontów wskazanych w pkt. 4;
 7. zaopatrzenie jednostki w informatory w językach zrozumiałych dla osadzonych cudzoziemców;
 8. wyposażenie piętrowych łóżek w drabinki i bariery zabezpieczające przed upadkiem;

9. rozważenie możliwości zmniejszenia pojemności cel 8 – osobowych w oddziale terapeutycznym;
10. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;
11. informowanie skazanych, np. w ramach zajęć kulturalno – oświatowych bądź za pomocą radiowęzła, o prawnych i praktycznych skutkach wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób pozbawionych wolności;
12. dokonanie przeglądu sprzętu kwaterunkowego i wymianę nienadającego się do użytku;
13. umieszczenie przy kantynie wykazu dostępnych w Zakładzie produktów i ich cen;
14. zakupienie aparatu reanimacyjnego AED.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w w Koszalinie:

1. zapewnienie dyrektorowi Zakładu środków finansowych do realizacji zalecanych w pkt 4 remontów.

Opracował: Wojciech Sadownik